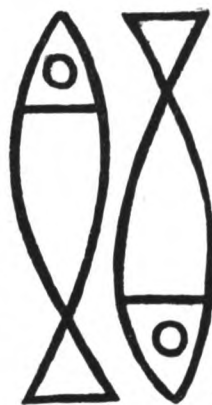

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Ultimatum aan de Kerk-bouwwereld

Wat zal de heer van de wijngaard doen? ... Hebt gij ook dit schriftwoord niet gelezen: „de steen die de bouwlieden afgekeurd hadden, deze is tot een hoeksteen geworden; van de Here is dit geschied...”?

Markus 12 : 9-12

Er is een merkwaardige regel in ons leven tegenover God. Naarmate iemand meer vervuld is van zijn éigen prestaties voor God, is hij minder toegankelijk voor wat de Héere doet. Denkt U maar aan de farizeeër en de tollenaar. De Here Jezus zegt daar zo heel tekenend: 'deze (de tollenaar) keerde, in tegenstelling met de ander, gerechtvaardigd (d.i. met Góds vergeving van zijn zonden) naar huis terug.'

Deze regel gaat ook op in die laatste gelijkenis die Christus de overpriesters, oudsten en schriftgeleerden van Israël heeft verteld. Want voor die kwade pachters, die hun dienst hebben verknoeid, is met hun moord op de zoon de zaak uit. Zij hebben hun heer overtroefd; zijn zoon is dood. Nu zal de erfenis van hèn zijn! Ze rekenen totaal buiten... de heer. Ze zijn vergeten dat hij er ook nog is! Daarom vraagt Christus: 'die heer, — wat gaat hij nu doen?'

U voelt wel de uiterste waarschuwing van Jezus aan zijn hoorders hier. Ze hebben de gelijkenis — dat blijkt zo meteen — dóór. Welnu, Jezus stelt hun hier dus de vraag, waar zij, vol als ze zijn van hun haat jegens Hem, eenvoudig niet over denken! Jezus moet weg, — Hij moet dood, in de naam van de wet en van Israël, voor de heiligheid van de God der vaders; dát is hun enige zorg. En hun enige probleem is maar meer: hóe krijgen we Hem weg? De Heiland heeft al gezegd: dat zal wel lukken, het uitwerpen en doden van de zoon. Maar er is nóg een vraag, en die hebt ge vergeten: wat doet nu de heer?

Volgens Mattheüs heeft Jezus die vraag door henzelf laten beantwoorden (21 : 41). En natuurlijk, ze kunnen moeilijk anders dan het enig-mogelijke antwoord geven: 'een kwade dood zal hij die kwaden doen sterven en de wijngaard aan anderen verhuren'. Dat is het antwoord in het verhaál, ja. Daar kan geen mens onderuit! Hoe kunnen die pachters zo dom zijn dat ze denken dat de heer het er nu bij zal laten zitten?

Maar de heren hebben de vraag gevóeld ook: zij zijn het die buiten... God rekenen in hun verblinding! Lukas vertelt dan ook dat zij zeiden — of dachten — 'Dat nooit!' (20 : 16). Nooit 'hún' heilige erve in andere handen!

Zo heeft die scherpe vraag van Jezus met haar onvermijdelijk antwoord de kortzichtigheid van hun verblinding en verharding laten zien. In alle verwerping van Christus zit iets van grote, fatale zelfmisleiding. De vreselijke ontdekking daarvan zal eenmaal bij Gods vijanden het eeuwig zelfverwijt wekken en voeden!

Eigenlijk vraagt Christus dus: wat denkt

u nu eigenlijk dat Gód gaat doen? Is Hij op non-actief? Zal Hij het er bij laten?

Zo bóórt Jezus zijn waarschuwing in hun ziel: uw 'doodt de zoon en de zaak is rond', — is dat wáár? Is dat mogelijk bij Gód? Laat Israëls Jahwè Zich zo zijn volk ontroven? Neen, het is niet voor elkaar als Jezus maar eenmaal gekruisigd is. Niemand kan het beter weten dan zij, priesters, oudsten, schriftgeleerden, die Gód immers zo goed kennen: God, de actieve, de trouwe, — laat Hij zo Zichzelf uitrangeren?

En terwijl die vraag nog hangen blijft, schakelt de Here Jezus over op het volgende, even bekende, schriftuurlijke beeld, — dat van de tempelheer en zijn bouwers. En daarmee bereikt het appèl van Christus zijn climax. Tegelijk de grootste aandrang van zijn genade èn — als ze daarvoor nú niet bezwijken — de zekere voorbode van zijn onafwendbaar gericht!

Neen, dit is niet maar even een aanhaling van 'een tekst'. Christus en de apostelen citeerden veel zuiverder, — meer 'van binnen uit' — de Schriften van het O.T. dan wij met al onze keurige aanhalingstekens vaak doen. En de Here gebruikt ook niet 'even een tekst' in het debat als 'bewijs-tekst'.

Want Hij staat hier in zijn uiterste confrontatie met de kerkleiders van Israël die Hem in hun hart al verworpen hebben. Nu gaat zeker Hij, de Zaligmaker, gezonden immers om verloren Israël te redden — en hóe verloren het is, dat snijdt Hem op hetzelfde moment door de ziel! — niet een debat aan met 'bewijsteksten' en zo. Hij komt nu aan de grote ernst van de laatste vragen: kent ge Gód dan niet meer, de God van Israël met wiens heiligdom en volk en Woord juist úw levens gevuld moesten zijn? Is Hij dan uit dat alles helemaal verdwenen?

'Hebt gij ook dit niet gelezen...?' Je kunt een Israëliet niet meer in het hart treffen dan door te vragen: hebt ge dan niet in de Schriften gelezen? Want Gód, die is te kennen uit de Schriften; dat is het ABC van Israël. Hebt ge dan in de Schriften, zo wil Christus maar vragen, niet eens gelezen wie Gód eigenlijk wel is, — zijn nooit-gedachte daden?

'De steen die de bouwlieden afgekeurd hadden...?' Hoe vaak is dat niet gebeurd in Israëls geschiedenis? Dat mènsen die het weten konden en beoordelen, zeiden: zo kan God Iraël niet verlossen, — en dat de HÉERE het toch zo en niet anders deed? Hoe vaak is in Israëls dieptepunten gezegd: nu kan God niet meer bouwen, nu is het uit, — en juist dan en daar opende de HERE de mogelijkheden?

Is dat niet eigenlijk het waarmerk van het werk van God? Is het niet de herkenning-melodie van zijn komst ter verlossing? Is God niet altijd: Overwinnaar van Nooit-gedacht? Hebt gíj dat dan niet gelezen? Zo zingt ge toch in de lofzangen van Israël over uw God? Dat is toch uw belijdenis: zo is onze HERE?

Uit Egypte, in de woestijn, bij de intocht,

in de richterentijd, ten tijde van de vrome koningen, bij de terugkeer uit Babel en de herbouw van deze tempel, — hoe trad de HERE op? Altijd zeiden de bóúwers: onmogelijk; of: 'zou déze ons verlossen?'. En dan en zó verráste God met zijn verlossing allemaal! Moest gij, Israël, het al niet belijden, al uw levensdagen: dat is nu weer ècht de HERE, — te wonderbaar om waar te zijn?

En daarmee heeft Christus hen waar Hij ze hebben wil. Zij die Israël bevoogden, de tempel in eigendom houden, en de Schrift ingekapseld in hun leringen, — zij hebben uitgemaakt: om de wet, om de tempel, om het volk, om de naam des HEREN moet Jezus verdwijnen. Jézus wil nu maar vragen: wat gaat Gód nu doen? Wát ligt in de lijn van zijn daden naar uw eigen Schriften en uw aller lofzang? Wat móet ge wel verwachten van Hem?

Volgens Mattheüs (21 : 44) en Lukas (20 : 18) heeft Christus dit Woord nog uitgewerkt ook. 'Een ieder die op die steen valt, zal verpletterd worden; en op wie hij valt, die zal hij vermorzelen'. Ieder begrijpt, — al meldt Markus dit niet, dit is ook naar zijn beschrijving de veelzeggende spits van Jezus' waarschuwing. Dit staat u te wachten: God gaat bouwen, júist Israëls God, op Mij! God zal redden, júist Hij, door Mij! Máár... voor ú betekent dat de val; dat Hij u verplettert! Gij bouwlieden die u bouwhéren waant, — wat moet er als Gód de Bouwheer is, van ú worden?

Is dit Woord alleen voor de mannen die daar voor de Here Jezus staan? Of is het voor allen die Hij roept om op te bouwen de woonstede Gods in de Geest? En áls dat laatste het geval is, wáár blijft dan de man die aan 'kerkbouw' doet naar éigen bestek, die helemaal zijn plaats niet meer weet in het bouwplan van Gód?

Markus schrijft: ze trachtten Hem te grijpen, maar zij vreesden de scharen; want zij begrepen dat Hij hèn had bedoeld. Zo doet het verzet tegen Jezus Christus, de gezondene des Vaders: als de gelegenheid nog niet rijp is, wacht het tot de kans wèl schoon is. Deze keer nog niet, — er komt wel een andere. En die kwám! Zo stierf Jezus Christus, de Zoon van God, nog diezelfde week.

Begrijpt u, dat Hij ook met het oog op óns deze gelijkenis gesproken heeft? Met het oog op iedereen die de Heer van de tempel als 'werknemer' roept?

Er is onrust in de Kerk-bouwwereld. Over het fundamènt nog wel! Maar ligt dat er dan niet reeds sinds... Jezus buiten de poort heeft geleden? Moeten we het dan hebben van gegist bestek, of aangenomen bestek, óf van het vast, schriftuurlijk bestek van de Bouwheer? Dat hangt aan de eenmaal verworpen, maar door God gelegde hoeksteen Jezus Christus. Daar staat en valt alles mee. En als die steen valt dan valt ze op bouwlieden die vergeten dat ze slechts in dienst zijn van Hem die alléén de dienst uitmaakt, God!

'Om het huis van de HERE, onze God, wil ik het goede voor u zoeken.'

Zalk.

K. B. Holwerda.

Het beleg en ontzet van Leiden in 1674 *)

EEN KRITIEKE EPISODE UIT DE OPSTAND

Ieder jaar, op de derde oktober, zette mijn moeder ons, als kinderen, hutsplot voor. Zij was geboren in Sassenheim en hield zo de traditie levend van het beleg en ontzet van Leiden in 1574. Zo iets vergeet je niet en al geruime tijd leefde bij mij het plan mij grondiger in de bronnen van deze roemruchte episode uit onze vaderlandse geschiedenis te verdiepen. Ik wilde weten, hoe het werkelijk geweest was. Er bleek een rijke literatuur over deze geschiedenis te bestaan en ik wil er in het volgende verhaal onze lezers iets van vertellen.

Wat de literatuur betreft: in de eerste plaats zijn er de oude hollandsche geschiedschrijvers. Pieter Bor schreef op last van de Staten-Generaal zijn "Oorspronck, begin en aenvang der Nederlandtscher oorlogen" (de dr. L. de Jong van die tijd!). Hij stond vlak bij de gebeurtenissen zelf (geb. 1559) en vertelt dat hij nog gesproken heeft met Jonkheer Jan van der Does, een van de grote leiders van Leidens verdediging. Als gedrukte bron raadpleegde hij vooral de "Corte Beschrijvinghe vande strenghe Beleggheringhe ende wonderbaerlicke Verlossinghe der Stadt Leyden in Hollandt" van Jan Fruytiers, die in het eigen jaar 1574 te Delft verscheen, gedrukt "op den hoeck vande Schoolsteech". De tweede grote historieschrijver van de opstand, Emanuël van Meteren, schonk in zijn "Historie van de oorlogen en geschiedenissen der Nederlanderen", die van 1315 tot 1611 loopt, eveneens aandacht aan Leiden. Hij had veel connecties met de wereld der kooplieden en het valt op dat hij vooral het ontzet met verve verhaalt. Men krijgt bij het lezen van zijn verhaal de indruk, dat hij uit de eerste hand inlichtingen ontving van de mannen, die ditmaal de spanjaard niet op de wijde Zeeuwse stromen, maar op de ondergelopen weilanden van Zuid-Holland bestreden. Uit de achttiende eeuw is er Jan Wagenaar, die in zijn "Vaderlandsche Historie" als eerste put uit de registers van de Staten van Holland en in de negentiende eeuw gaf de amerikaan John Lothrop Motley een boeiend verhaal van de opkomst der Republiek. Ook hij besteedde veel aandacht aan het beleg en het ontzet van Leiden. En zelfs uit dat vreemde boek "Geschiedenis des Vaderlands" van Willem Bilderdijk viel een graantje te pikken.

Er is meer. De grote geschiedschrijvers verhalen ons het beleg slechts in hoofdzaken. Er zijn bronnen, die ons in het hart van de belegerde stad brengen, omdat de schrijvers het beleg zelf hebben meegemaakt of mannen spraken die er bij waren. Zij laten ons de moed en het doorzettingsvermogen van de Leidse burgerij uit de eerste hand zien. In 1874 (bij het driehonderdjarig jubileum van het beleg) verscheen bij Martinus Nijhoff een boek "De oude verhalen van het beleg en het ontzet van Leiden", bezorgd door Fruin, Hooft van Iddekinge en Rammelman Elsevier, waarin met het oude lettertype en op f.aa.i papier een aantal geschriften van tijdgenoten en medestrijders uit 1574 heruitgegeven werd. Men vindt er het geschrift van Jan Fruytiers; een "Dach-verhaal", bijgehouden tijdens het beleg door een burger van Leiden; brieven van Douza (Jonkheer Jan van der Does); kronieken van officieren van de ontzettingmacht. Fruin zelf leidde de bundel in met een kritische bespreking van deze geschriften, waarin hij hun betrouwbaarheid toetste. In het algemeen sloeg hij hun waarde hoog aan, terecht! Een halve eeuw eerder, bij de herdenking van het tweehonderdvijftigjarig jubileum, had ds. J. Roemer al belangrijke publikaties gedaan. Dat feest was met veel enthousiasme gevierd: men had de bevrijding van de franse onderdrukking pas achter de rug en dat gaf aan dat jubileum een bijzondere glans. Roemer publiceerde interessante gegevens uit archieven en uit nog levende verhalen. Men stond er toen nog zo veel dicht bij. In de vorige eeuw gingen al verder de archieven in Nederland en Spanje (Simancas!) open en we krijgen daardoor een scherpe kijk op de motieven en emoties van de grote figuren op de ach-

tergrond. In de "Archives" van Groen volgen we de correspondentie van de Prins tijdens deze spannende maanden op de voet en in de "Correspondance de Philippe II", uitgegeven door de belg Gachard, de brieven van Requesens, de landvoogd; Valdez, de opperbevelhebber van het spaanse leger rond Leiden en van de grote Koning in Madrid zelf.

In het eerder genoemde jaar 1874 verscheen een verhaal van het beleg en het ontzet, dat o.i. tot nu toe onovertroffen is: Fruins "Het beleg en het ontzet der stad Leiden". Hij gaf het in het licht bij dezelfde Martinus Nijhoff, het stelde alles, wat tot op dat ogenblik over Leiden geschreven was, in de schaduw. In een aaneengesloten verhaal, met gebruikmaking van alle tot op die tijd gepubliceerde bronnen, correspondenties en archiefstukken, gaf hij een geschiedbeschrijving van wat er in dat zware jaar 1574 in en rond Leiden voorviel, die nog steeds - bijna honderd jaar na datum - up to date is. Hij overtrof Van Vloten, een van onze te weinig bekende historici uit de vorige eeuw, die enkele jaren te voren zich eveneens met het beleg had beziggehouden. Meer dan Fruin drong Van Vloten door in de geest van de eigentijdse documenten: hij gebruikte de afkondigingen en de stadsrekeningen van Jan van Hout, de stadssecretaris. Fruin maakte trouwens van het door Van Vloten aangedragen materiaal een handig gebruik, zonder Van Vloten daarbij al te veel op de voorgrond te stellen. Dat was zo Fruins manier van doen. Toch: in het geven van inzicht in de samenhang der gebeurtenissen, in de beschrijving van het verloop der feiten, overtrof Fruin Van Vloten. Zijn essay blijft het beste van wat we tot nu toe bezitten.

Na 1874 is er niet veel belangrijks gepubliceerd. De herdenking in 1924 bracht een artikel van dr. N. Japikse, beheerder van het Koninklijk Huisarchief en solide geschiedschrijver van het Oranjehuis, waarin hij gebruik maakte van de meest interessante archiefstudie na 1874 nl. het artikel van J. Smit "Op leven en dood", waarin deze een beschrijving gaf van het aandeel van het Hof van Holland in het ontzet.¹⁾ Enkele andere latere publikaties gaven niet veel nieuws²⁾.

Is het niet voldoende naar dit alles te verwijzen? Heeft het zin een nieuw verhaal van het beleg en het ontzet te schrijven? In de eerste plaats wijzen we dan op het feit, dat onze generatie gebeurtenissen als deze toch weer anders benadert dan de historici uit de vorige eeuw. Fruin schreef zijn verhaal als gezeten burger van het rustige vorige-eeuws Nederland. Hij had zelf nimmer een oorlog meegemaakt. Wij kennen uit ervaring tijden van distributie en hongersnood, van onderdrukking en verzet. Dat schenkt ons het vermogen ons beter in zulke barre tijden in te leven. Wij kennen de hartstochten die zulke tijden oproepen. In de tweede plaats: onze tijd heeft andere interesses. Fruin was de leider van de kritische school geschiedschrijvers, die het vooral om de juiste samenhang en rechte datering van de gebeurtenissen ging. Het menselijke, de levende personen, die achter de gebeurtenissen stonden; de crisissen, die zij opriepen en meemaakten: ze interesseerden de mannen uit de vorige eeuw minder. Dat gaf aan hun verhalen iets statisch. In zekere zin stond de afloop bij voorbaat vast. In de derde plaats: Leidens lijden was een onderdeel van het verloop van de opstand in de eerste kritieke jaren. En juist over de opstand hebben zich de laatste decennia nieuwe visies baan gebroken. In de school van Geyl is veel meer interesse voor de groot-Nederlandse geschiedschrijving dan b.v. bij Groen. Volgens Geyl is het totstandkomen van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden en de blijvende overheersing door Spanje van de zuidelijke gewesten te wijten aan een in zekere zin toevallig feit: het tot staan komen van het offensief van Parma voor de grote rivieren. Voor Groen zijn de gebeurtenissen na de pacificatie van Gent (1578) veel meer een aanhangsel bij de eerste grote jaren. Waar ligt nu het zwaartepunt van onze geschiedenis: in deze eerste jaren, waarin Holland en Zeeland zich vrij vochten van Spanje of in de tijd, dat de Prins weer alle zeventien gewesten in de

strijd tegen Spanje verenigd had na de pacificatie van Gent? Hier hangt mee samen het nationaal-gereformeerde karakter van de geschiedschrijving door Groen. Was dat een aan de werkelijke feiten opgelegd apriori of wijzen die feiten uit, dat metterdaad de gereformeerde religie de onverzettelijke moed gaf, die de mannen op de laatste schans deed volhouden? Waren de gereformeerden de harde kern, waarop de spaanse beroepslegers van Filips II vastliepen? De geschiedenis van het beleg en ontzet van Leiden is daarom zo boeiend, omdat ze ons een venster biedt op de opstand in zijn meest heroïek dagen. En nu het verhaal!

* * *

1. Het beleg geslagen; hoofdpersonen

Het beleg van Leiden duurde van de nacht van 25 op 26 mei 1574 tot de derde oktober van dat jaar. Eigenlijk was het een tweede beleg. Van 31 oktober 1573 tot eind maart 1574 hielden de troepen van Valdez, de spaanse opperbevelhebber, de stad al eerder ingesloten. Van dat eerste beleg weten we niet zo veel. De insluiting was in ieder geval niet zo effectief als de tweede maal. Bovendien had de stad een goede voorraad victualiën in, die eigenlijk bestemd waren voor het ontzet van Haarlem. Aan het eerste beleg was vrij abrupt een eind gekomen, doordat Lodewijk van Nassau in het voorjaar van 1574 met een in Duitsland uit de grond gestampt huurleger de grenzen van de Nederlanden bedreigde. Requesens, de groot-kommandeur van Castilië, die tegen het einde van 1573 Alva als landvoogd verving, had Valdez met zijn leger in de richting van Nijmegen gedirigeerd om Lodewijk van Nassau te weerstaan. Op 14 april 1574 versloegen de spaanse troepen Lodewijks leger bij Mook. Lodewijk en Hendrik van Nassau kwamen beiden om het leven. De kans om de laatste weerstandshaarden in Holland neer te slaan was nu schoon. Noord-Holland was reeds geïsoleerd van het zuiden door de inneming van Haarlem. Het ging er nu om de opstand in de vierhoek Dordrecht, Rotterdam, Gouda en Leiden neer te slaan. Zeeland was dan eveneens geïsoleerd en het werd verder een zaak van tijd. Don Luis de Zuniga y Requesens was een man, die beurtelings met een ijzeren vuist en soepel optreden het bewind voerde. Hij had spoedig begrepen, hoe hachelijk de zaak van de Koning in de Nederlanden stond. Op de dag, waarop het beleg begon, schreef hij zijn meester dat de vijanden zich in Holland als in een fort hadden opgesloten. De muiterij van de spaanse soldaten, dadelijk na Mook, had hem de kans benomen de overwinning ten volle uit te buiten³⁾. Hij zette nu alles op alles om de hollandsche vierhoek op te rollen: Leiden stond als eerste stad op het program.

In de nacht van 25 op 26 mei 1574 voer het ene spaanse binnenschip na het andere vanuit de Haarlemmermeer de Oude Rijn op bij Leiderdorp. Jan Fruytiers zag ze met eigen ogen aan de brug bij Leiderdorp de zeilen strijken. Ze voerden soldaten en voorraden uit Amsterdam aan en zetten die aan land. Een korte verkenning vanuit Leiden door enkele leden van het daar gelegerd oorlogsvrijwilligersvendel, de zgn. vrijbuiters, leverde niets op. Ze trokken zich snel terug, hun kapitein Andries Allertz., sneuvelde. Het zag er voor Leiden niet best uit. De magistraat had na het einde van het eerste beleg verzuimd voorraden op te slaan. Op 16 april was zelfs het garnizoen huursoldaten uit de stad vertrokken. De militaire macht bestond nu nog uit enkele vendels van de schutterij en het vendel vrijbuiters. Zodoende kon deze niet verhinderen, dat Valdez, de spaanse bevelhebber, in snel tempo de stad omsingelde. De volgende dag trokken zijn troepen onder commando van Don Luis Gaietan over Voorschoten naar Den Haag. Bij de Geestbrug hield hopman Nicolaas Ruichaver hen enige tijd tegen, zodat de geuzgezinde inwoners van Den Haag tijdig konden uitwijken naar Delft. Vervolgens bezetten de Spaanse troepen Den Haag, heel het Westland, en drongen zelfs door tot Maassluis. Een gevecht om een schans bij Vlaardingen kostte Gaietan het leven, Requesens prees hem in een brief aan Filips als een dapper soldaat.⁴⁾ Zo reikte de ene arm van het spaanse leger al dadelijk tot diep in Hollands laatste bastion. Vervolgens liet Requesens zijn troepen een tangbeweging maken: vanuit Haarlem rukten een aantal vendels op door de duinstreek in de richting van Leiden onder bevel van de graaf De Liques, gouverneur van Haarlem. Zij bezetten de schans

*) Opgedragen aan een dochter van een collega, omdat zij zoveel van vaderlandse geschiedenis houdt.

bij Valkenburg, tussen Leiden en Katwijk, en sloten de stad af van de zee. De engelse bezetting, door de Prins in deze schans gelegerd, gaf haar zonder slag of stoot over en wilde zich terugtrekken binnen de stad. De burgerij weigerde ze binnen te laten, hoewel de magistraat er wel voor voelde. Wat had men echter aan zulke opeters, die niet eens vochten, als het er op aan kwam? Het gros van de engelse huurtroepen gaf zich over aan Valdez, die ze later naar Engeland deed afvoeren. Slechts enkelen sloten zich aan bij de stad en werden binnengelaten. Een paar dagen later zette zich een derde spaanse troepenmacht in beweging, van Utrecht, langs de linker oever van de Oude Rijn, in de richting van Leiden. Zij stond onder commando van Don Martin d' Ajala en moest een zwaar gevecht leveren om de schans bij Alfen. Deze werd door engelse troepen en vrijbuiters bezet gehouden, die ditmaal hevig vochten. Viermaal liepen de spaanse troepen storm. Toen trokken de verdedigers zich onder bevel van Gerrit van der Laen, hun commandant, op Leiden terug. Hij speelde later tijdens het beleg een uitnemende rol. In het begin van juni lagen ongeveer 8000 spaanse, duitse en waalse troepen rond de stad, een aantal dat opliep tot ongeveer 10.000.

(wordt vervolgd)

R. H. Bremmer.

¹⁾ In *Die Haghe*, 1924, blz. 390-443 met vele belangrijke bijlagen. Het artikel van Japikse in *Eigen Haard*, no. van 4 oktober 1924, onder de titel *De voorbereiding van Leiden's ontzet*.

²⁾ De belangrijkste: R. E. Dinger Hattink, *Leidens nood en verlossing in de spaanse tijd*, Leiden, 1947 en W. A. Fasel, *De Leidse glippers*, in *Leidens Jaarboekje 1956*.

³⁾ M. Gachard, *Correspondance de Philippe II, tom. III*, 1858, p. 91: "Les ennemis se fortifient en Hollande".

⁴⁾ Gachard, a.w., p. 106 in brief van Requesens aan Filips II van 15-6-'74, met verslag van de eerste krijgshandelingen.

Kerkelijk Leven

Prof. Dr. K. J. Popma

De pers bracht gisteren, op 11 februari, het bericht dat onze vriend en broeder prof. dr. K. J. Popma, zich onttrokken heeft aan de gemeenschap van de Gereformeerde Kerk te Utrecht. Hij is voornemens zich te voegen bij de synodale gemeenschap aldaar.

Al was dit bericht voor ons geen verrassing, toen we lazen dat de stap definitief was heeft het bericht ons zeer pijnlijk getroffen. Het is het zoveelste symptoom van de verwarring waarin we ons met elkander bevinden. Wie zou immers in dit geval durven spreken van een „Demas, die de tegenwoordige wereld heeft liefgekreken”, of met Johannes durven zeggen: „Zij zijn van ons uitgegaan, maar zij waren van ons niet”? Ieder gevoelt: zó is de situatie thans niet. We hebben in het heengaan van Popma niet te doen met iemand, die de Gereformeerde Kerk verlaat omdat hij breekt met het geloof in Christus. Ware dat het geval, dan zou onze smart om zijn heengaan er niet geringer om zijn, maar we zouden het aan de andere kant aanvaarden als een bewijs van het feit dat iemand, die met het geloof breekt, in de kerk niet zijn kan.

Doch zo liggen de dingen hier niet.

We staan hier enerzijds voor een onbegrijpelijke zaak. Prof. Popma heeft zich pas in 1957 vrijgemaakt. Dat is voor hem een moeilijke stap geweest. Hij heeft daarvan zelf rekenschap gegeven in zijn toen verschenen brochure *Vrijmaking*. Immers toen tekende zich een verandering binnen de vrijgemaakte kerken reeds duidelijk af. In genoemde brochure lezen we:

„In de vrijmaking van de gereformeerde kerken werden velen verlost van een binding, die er niet mag zijn. Dat is ook de kracht van de vrijmaking. In de vrijmaking van de gereformeerde kerken rees de kerkelijke ernst tot ongekende kracht en zuiverheid. En dat is niet uit de mensen, maar uit God.” Dat het onder de vrijgemaakten niet alles boter tot de bodem was, zag hij heel goed. Dat er vrijgemaakten waren die op hun kerkelijke ernst gingen vertrouwen: „Dan gingen ze hun vergadering de enige ware kerk noemen, en zeiden ze, dat wie niet

vrijgemaakt-gereformeerd is, hoogstwaarschijnlijk verloren zal gaan. Dat is geen taal, die een Christen past.” 14.

Voorts: „Het is merkwaardig, hoeveel geloofsinzicht, dat me in 1945 even door het hart flitste, en daarna door de zwakheid van mijn vlees, het wangedrag van mijn broeders en mijn slechte gezondheidstoestand snel weer vergeten werd, nú door mijn trouwe God aan mij wordt teruggegeven als onschatbare rijkdom.” 15. Niet alleen dat Popma zelf de veranderde situatie in 1957 opmerkte, uit deze brochure blijkt, dat ook vrijgemaakte vrienden hem hadden gewaarschuwd de kosten van een mogelijke vrijmaking te overrekenen. 15. Intussen: de stap werd in hartelijke overtuiging gedaan.

Het welkom dat Popma in de vrijgemaakte gemeenschap ten deel viel, was koel. Zelf werd ik om een artikel in de *Kamper Kerkbode*, waarin ik mijn hartelijke blijdschap over zijn vrijmaking uitsprak door iemand, die door anderen en zichzelf prominent lid van onze kerken geacht werd „op het matje geroepen”. Het werk van Popma werd in onze pers óf doodgezwegen óf door permanent misverstand begeleid. Zo b.v. werd het gerucht op gang gebracht, dat hij van de ambten in de kerk niet weten wilde, terwijl hij slechts kritische vragen gesteld heeft over de plaats, de functionering van het ambt in de mondige gemeente.

Dat neemt niet weg dat de jaren van 1957 tot 1965 vruchtbaar geweest zijn. Het werd Popma gegeven naast veel ander werk zijn 'Levensbeschouwing' (Opmerkingen n.a.v. de Heidelbergse Catechismus) te voltooien. Ik meen eerlijk de vraag te mogen stellen of Popma tot het schrijven van dit werk in staat zou geweest zijn indien hij in 1957 niet de kerkelijke vrijheid verworven had, of de uitgave zou mogelijk geweest zijn buiten de vrijgemaakte gemeenschap.

Juist dit werk maakt het mij onbegrijpelijk dat Popma niet alleen van ons heenging, maar ook dat hij, juist hij, thans aansluiting zoekt bij de synodale gemeenschap. Zijn kritiek op de verjuridisering van de kerkelijke organisatie van „de demonische figuur van Gijsbert Voet” via A. Kuyper tot en met dr. H. H. Kuyper deed dit niet vermoeden.

Maar de stap is gedaan.

Het doet ons leed.

Ook om de strijd die thans in onze kerken gaande is. We menen, dat onze vriend Popma daaraan op zijn wijze een bijdrage ten goede had kunnen leveren.

Het doet ons ook leed om prof. Popma zelf. Hij had onder ons een bredere kring van mensen, die hem gaarne lazen dan hij wellicht heeft vermoed. Ook in de kerkgemeenschap is de kritiek doorgaans luidruchtiger dan de dankbaarheid.

Nu deze band wordt doorgesneden willen we naast onze betuiging van leed niet nalaten ook aan die dank uiting te geven. Met de verzekering dat we ook na dit afscheid hem sympathetisch en kritisch blijven volgen in zijn publikaties.

G. Visee

Collecte OPBOUW-vergadering

De bezoekers van onze jaarvergadering zullen zich herinneren dat een onbekende belofde het bedrag van de opbrengst der te houden collecte door hem met een zelfde bedrag zou worden aangevuld. Dat is met bekwame spoed geschied: f 1255.— werd overgeschreven op mijn giro, en even snel heb ik het overgemaakt aan onze penningmeester br. Kaper te Utrecht.

Brabant

Onze gedachten gaan in deze dagen vaak naar Nederland beneden de grote rivieren. Dankbaar zijn we dat de classis Noord-Brabant en Limburg de band aan de zusterkerk van Breda (en die van Rijsbergen) bewaarde. Met het op puur formalistische wijze uitstoten van een kerk uit het kerkverband zij men voorzichtig. Of liever dat mag nooit. Het is onze hartelijke bede dat de brabantse kerken de band der liefde mogen aanhouden; dat zij dezelfde liefde ook mogen bewaren ten aanzien van de kerk van 's Hertogenbosch en dat alom het goede woord door ds G. v. d. Brink op de jongste classis gesproken, betracht moge worden.

G. Visee.

TE BERDE

Van br. A. van Herwijnen te Zwolle ontving de redactie een ingezonden stuk, waarvoor ik graag plaatsruimte afsta in de *Te Berde*-kolom.

Met gemengde gevoelens heb ik het stukje van broeder Van Oord „Te Berde” gelezen in „Opbouw” van 7 jan. j.l. Enerzijds kan ik me wel indenken, dat br. v. O. wel eens een zucht heeft moeten slaken bij het lezen van het kerkelijk jaaroverzicht van br. Basoski in het *Geref. Gezinsblad*. Want broeder Basoski loopt te gemakkelijk heen over de controversen in ons kerkelijk leven van vandaag. En mogelijk vergeet hij, dat velen onder ons, die bijv. inzake de doorgaande reformatie aan de kant van br. B. staan, toch ten aanzien van vele huidige verschillen in het kerkelijke leven anders zien en anders denken dan hij. Het gaat bijv. niet aan broeder Basoski, dat U de Schriftgetrouwe discussie over de Schriftuurlijke plaats van de zondag binnen het raam van onze Belijdenis hierover in Zondag 38 H.C., afdoet met „wonderlijke opvattingen over de zondag” en hiermee in feite mensen als ds D. v. Dijk, dr H. Venema en ds G. Visée met één pennestreek ongeargumenteerd veroordeelt, terwijl deze broeders in feite Zondag 38 aan hun zijde hebben!

Maar anderzijds broeder Van Oord kan ik U niet vatten. Hebt U er dan geen oog voor, dat bij hen die vroeger onze broeders en zusters waren, de oppervlakkigheid schrikbarend is toegenomen? En dat Schriftcritiek aan de orde van de dag is in de synodale kerken? Dat een Gereformeerde zede, die Schriftuurlijk genormeerd is, nauwelijks meer te onderkennen en dat bijv. een A.R. Partij zo volledig bezig is haar eigen gezicht te verliezen, dat ze in feite nu of straks geen bestaansrecht meer heeft naast een P.v.d.A. of, als het heel „mooi” gaat een C.D.U.? En we weten toch ook uit de Heilige Schrift, meerdere malen bevestigd in de Kerkhistorie, dat een gedeformeed volk des Heren niet „zomaar” weer tot bekering komt? U spreekt wel van het noodlottige Amersfoortse congres, maar heeft de korte historie daarna niet geleerd, dat deze broeders in het algemeen hebben gezien? Of dacht U, dat het allemaal heel anders was gegaan in de A.R., in het C.N.V., op de scholen, als wij ons daaraan niet hadden onttrokken? Maar dan moet ik toch denken aan Uw spreken over de 10, 15%, die toch in feite geen invloed heeft! Hoewel de Heere wel in staat is door een kleine, getrouwe groep een stempel te doen zetten op het hele leven. Denk aan de oorsprong van het calvinisme in Nederland (ook een bevolkingsgroep van ca. 10%). Ik weet het, dit en wat U noemt zijn niet vergelijkbaar. En indien wel, dan was het geen best teken, dat U en Uw kerkelijke vrienden zo weinig invloed hebben....

Broeder Van Oord, begeert U nu werkelijk, dat wij onze kinderen sturen naar scholen, waar allerlei wind van leer te vinden is en de gezonde leer van Christus niet veilig is? En begeert U nu werkelijk de opportunistische, links georiënteerde politiek van de hedendaagse A.R.P.? En hebt U dan geen ernstige bezwaren tegen bijv. het stakingsrecht, dat in strijd is met de Schrift, doch door het C.N.V. wordt aanvaard? En hebt U er ook geen oog voor, dat de gehele huidige oecumenische ontwikkeling van de diverse kerken overeenstemt met het beeld dat de de H.S. ons hierover geeft o.a. in Op. 17 en 18? En dat ook 2 Tim. 3 vandaag brandend actueel geworden is en dat echt niet alleen buiten het Gereformeerde leven? Maar dan hebben wij de roeping om dat te onderkennen en er onze weg door te laten bepalen, zo niet de duivel ook haast de uitverkorenen zal verleiden.

En dan tenslotte broeder Van Oord, gaat het aan om tegenover br. Basoski te spreken over „Uw organisaties”, „Uw werk”, „Uw burcht” e.d.? Acht U die niet in flagrante strijd met de intentie van het hoofdartikel van prof. Veenhof in hetzelfde nummer van *Opbouw*? In feite beschuldigt U broeder Basoski van datgene, wat Paulus om dewille van Christus schade en drek moest achten en wat terecht door prof. Veenhof zo intens werd veroordeeld.

Geachte redactie, acht U het nu tot opbouw van het lichaam van Christus, dat er zo geschreven wordt als nu onder „Te Berde”?

Ik dank br. Van Herwijnen voor zijn opmerkingen. Mag ik er in een volgende *Te Berde* op reageren?

v. O.

Francis Bacon

In een doodlopende ruimte zit een man. Hij draait zich in een kramp van ons af of naar ons toe. Daardoor zien we hem niet helemaal duidelijk, alsof hij door een nerveuze fotograaf gekiekt werd. We zien een glimp van de hand aan zijn uitgestrekte linkerarm, en van het rechterbeen, dat over het andere is heengeslagen. De beweging van de rechterarm is oncontroleerbaar: alleen een wilde uitstulping doet haar vermoeden. We zien zijn gezicht, een gezicht vol gaten, met een wat spottende mond, een gezwollen neus, een half weggeslagen kin, en loerende oogjes, als van een dronkeman, of een bokser, die een pak slaag kreeg. Het hoofd rust op een verwarde plek, waar we een begin van een overhemd en een dasje bespeuren. De man is gekleed in een confectiepak: alles duidt er op, dat een gewone burgerman voor ons zit. Hoe zit hij? We kunnen het niet zeggen. Zit hij in een nis, op de bodem van een doos, waarvan één zijde is weggeschoven? Eerder zweeft hij in de kubus, evenwel zonder de vrijheid, die zweven oproept.

De geheel zwarte ruimte loopt dood en zit als een klem om de man. Licht als de kop in het midden van de ruimte zijn alleen de scheidingen tussen de vlakken van de kubus: in de diepte weglappende lijnen, die een perspectivische werking hebben. 1960: Francis Bacon (geb. te Dublin in 1910) schildert zijn "figuur in beweging".

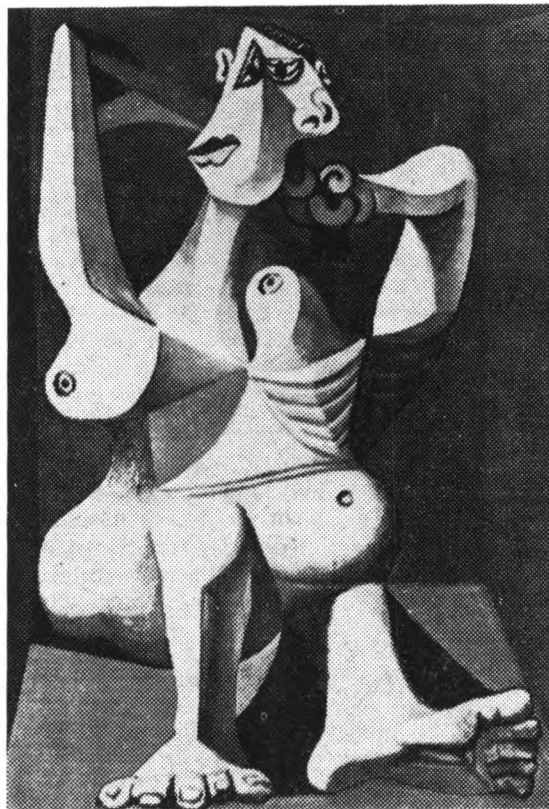

Bacon, figuur in beweging, 1960. (152.5 x 119)

Bacon's schokkende en verontrustende kunst roept vele vragen op, waarvan ik enkele vanuit de schilderkunst zelf zou willen beantwoorden, of liever: scherper stellen. Essentieel in de werking van deze schilderijen is de ruimte-behandeling. Ruimte-suggestie is in de Europese kunst reeds vanaf de 14de eeuw één van de belangrijkste vraagstukken van de schilders geweest, en de kunstenaars van de 15de en 16de eeuw vonden een wetenschappelijke methode om de illusie te vervolmaken: het perspectief. Men leerde de werkelijkheid wiskundig te "projekteren" op een plat vlak, en het element "diepte" zo te beheersen, dat het schilderij er "natuurlijk" kwam uit te zien: mensen en dingen werden wetmatig kleiner geschilderd naar mate ze "verder weg" waren, ook al bleef alles op een plat vlak gebeuren. Daardoor stonden de figuren niet langer als het ware tegen het vlak geplakt, maar leken ze geheel omgeven door een echte ruimte. De schilders van de Renaissance - want zo noemen we die tijd - leerden dit alles in korte tijd beheersen, omdat ze bezeten waren van de gecompliceerde pracht van de werkelijkheid: ze stonden er volledig voor open en zogen het nieuwe, dat ze ontdekt hadden, in.

Hun vondsten werden langzamerhand gemeengoed, en de mensen leerden kijken, als de schilders. Pas in het begin van onze eeuw kwamen er, die de Renaissance-verworvenheden opgaven en andere wegen bewandelden: daarmee begon

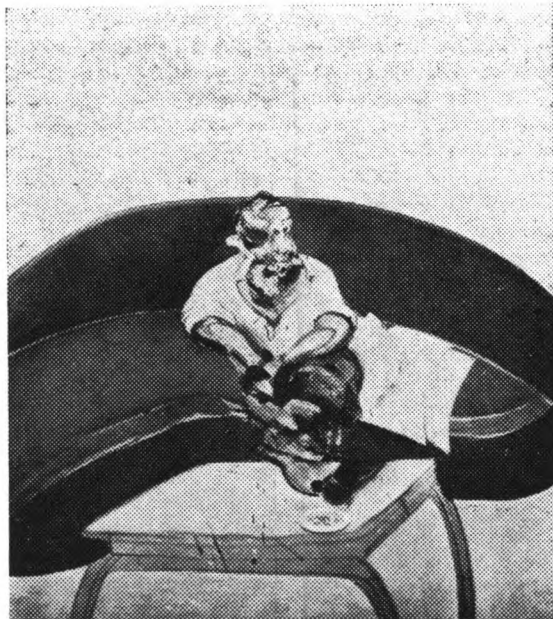
officieel de moderne kunst. Deze moderne schilders stonden vijandig tegenover het perspectief, omdat de geestdrift, die de uitvinders ervan had gedreven, in de officiële 19de eeuwse kunst zo volledig gedooft was en verzand in het academisme. Zij wilden iets radikaal anders. Ze gaven alle dieptewerking op en gingen vlakke schilderijen maken.

Picasso, zittend naakt zich kammend. 1940.

Bij Bacon is de ruimte teruggekomen, maar zonder enige vreugde. Iets daarvan leren we bekijken, als we een schilderij van Picasso bekijken uit 1940: een zittende vrouw, die zich kamt. Picasso was één van de eerste schilders, die aan het begin van deze eeuw het 500 jaar oude perspectief overboord gooide. Maar hij ging veel verder. Hij is zijn hele leven van één ding bezeten geweest: als kunstenaar volledig vrij te zijn, niet afhankelijk van enige wet. Hij wilde zijn eigen wetten bepalen en die het volgende moment nietig kunnen verklaren. Picasso's kunst kwam steeds meer in het teken van het spel te staan; de schilder maakte zich eigenmachtig, tegenover de hele werkelijkheid en de natuur. Daardoor vond hij vormen, die tot dan toe in de geschiedenis van de kunst nog niet gezien waren. Vooral in hun afschrikwekkendheid. Want het bleek, dat de Spaanse schilder Goya waarheid had geschreven, toen hij onder één van zijn etsen de woorden krabbelde: **de dromen van de rede brengen monsters voort.**

Picasso's gruwelijke "vrouw" zit in een ruimte, verwant aan die in Bacon's schilderij: ook hier een kubus, waaraan één zijde ontbreekt. Die

Bacon, figuur op bed, 1962.

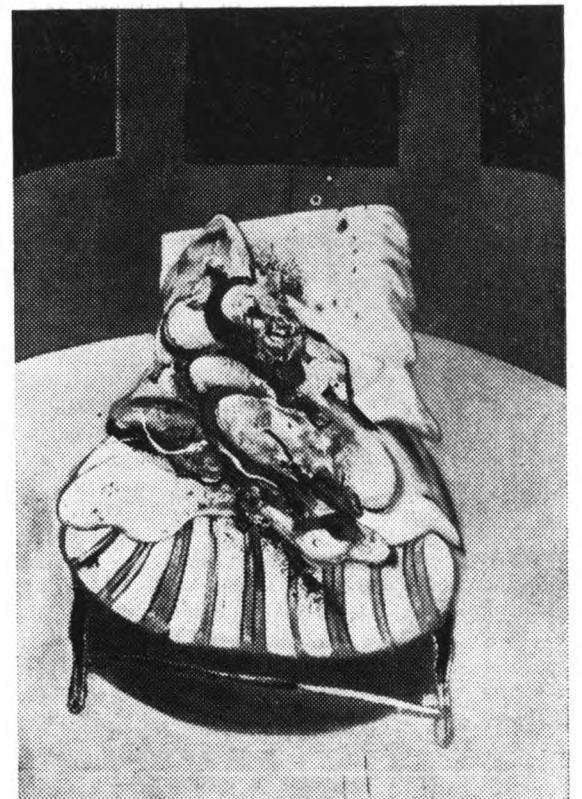
ruimte verduidelijkt in haar starre schematiek het onmenselijke van de vrouw. Toch werkt ze eerder als achtergrond dan als de figuur omgevende ruimte, doordat het lichaam zo dicht tegen de onderlijst begint en expansief het gehele vlak vult. Figuur en ruimte spreken elkaar niet tegen, ze zijn beide "hard" en "technisch" (let op de radiateur-achtige ribbenkast van de vrouw).

Bacon heeft natuurlijk heel goed naar het werk van Picasso gekeken. Maar hij weet een oneindig tragischer resultaat te verkrijgen, door de figuur **te laten lijden aan de ruimte**: hij maakt hem veel kleiner, en wezenlijk anders van aard.

In 1962 schilderde hij een figuur op een bed, in een tijd dat het thema "kruisiging" hem obsedeerde. De bedoeling wordt hier nog duidelijker: de figuur, midden in het schilderij neemt hoogstens een tiende van het vlak in beslag, en er blijft niets van over dan wat losse spetters en vlekken, waaruit we nog net een kop, een been kunnen herkennen, tegenover de keiharde omgeving van het bed, de vloer en de muur met de blinde vensters.

Picasso toonde ons het monster, dat de kunstenaar in zijn verworven vrijheid ten opzichte van de natuur kan produceren: een uit fantasie ontsproten gedrocht, dat gelukkig nooit levend zal kunnen worden, omdat het behoort tot een van de schepping vervreemde wereld. Bacon is de schilder, die het spel niet meer kan opbrengen om over de vervreemding, die Picasso - en anderen met hem - in de kunst brachten, heen te leven. Hij plaatst echte mensen in die onleefbare wereld en laat ze eraan verminkt worden en te gronde gaan. De perspectief die gevonden was uit vreugde om de wereld, scheidt bij hem een de mens aantastende technische kilte, waarin geen hoop, geen uitzicht meer mogelijk is.

Niemand als Bacon maakt ons zo duidelijk, dat de vrijheid, die een Picasso viert, vrijheid van valse schijn is, waarin de mens niet meer kan leven. Geen toont ons zo ontstellend, dat spelen met de realiteit niet vrijblijvend kan zijn. Zijn werk worstelt niet in het spel, maar in de angst voor de na het spel overgebleven leegte en zinloosheid.

Bacon, studie voor zelfportret, 1963. (165 x 145)

Zijn "studie voor zelfportret" uit 1963 is het onthullendst: ook zichzelf kan Bacon niet anders zien, hetgeen zijn eerlijkheid bewijst.

Wat in het schilderij van 1960 de perspectief deed, doen in het schilderij van 1962 en ook in dit zelfportret de ruimtebepalende voorwerpen: ze scheppen een ijzige wereld, technisch en tegelijk onderhevig aan verwringing. Letten we op de bank waarop de man zit, de krant en het tafeltje met de asbak, dan kunnen we van geen van deze anders zo gewone en vertrouwde voorwerpen precies zeggen **hoe** ze er op Bacon's schilderij uitzien. Het tafeltje, met de ontbrekende vierde poot, heeft iets spinachtigs en vijandigs, de asbak is een veel te klein verloren voorwerp in die ontzaglijke ruimte. **Hoe** groot de ruimte is, is ook al niet te zeggen, noch hoe ver de figuur van ons af zit. Bacon heeft de op het tafeltje

liggende benen meer gesuggereerd - en dat op een zeer verwarrende manier, in een absurde vorm - en verfmassa - dan beschreven. Ze liggen naar ons toe, en zijn over elkaar heengeslagen; maar alleen een zekere ervaring helpt ons dit te begrijpen. Door het portret-karakter is van deze mens meer overgebleven dan van die op het vorige schilderij, maar vooral het gezicht is gepijnigder dan dat van de "figuur in beweging": het mist nu al het karikaturale. Het vernietigingsproces vreet de mens van binnenuit weg. Dit aangrijpende en verschrikkelijke schilderij toont Bacon's artistieke vorderingen, de verhoging van zijn uitdrukkingkracht, in enkele jaren tijds. De verf is vrijer en met meer zekerheid behandeld, de ruimte is nu echt geschilderd en hangt niet meer aan getekende lijnen. De snelle schilderwijze met dikke verf (de spetters vliegen er af!) strookt wonderwel met het "levender" karakter van de figuren.

In het begin noemde ik het woord "fotograaf". Bacon is met de fotografie intens bezig geweest.

Hij heeft veel van zijn schilderijen naar aanleiding van foto's geschilderd: hij leerde er de beweging door beheersen. Niet alleen daaruit, ook uit oude schilderijen put Bacon zijn inspiratie. Zijn kunst wortelt geheel en al in de traditie, die hij op lugubere wijze becommentarieert. Van het rustige en evenwichtige pausportret van de 17de eeuwse schilder Velasquez maakte hij een krijsende man in een holle ruimte vol buizen. Het is merkwaardig, dat ook Picasso commentaren schilderde op het werk van dezelfde Velasquez; bij hem werd het een spel van vormen, die slechts nog bij nader inzien het oorspronkelijke werk betreffen.

Alle harmonie is bij Bacon vernietigd. De angst, de wanhoop en de verontrusting sleuren zelfs de kunst van vorige eeuwen, vrucht van Christendom en humanisme, mee in hun greep. Bacon toont ons wat de wereld is, als God en Zijn evangelie weggedacht zijn en vergeten.

Vlaardingen, januari 1966.

K. Vollemans.

De kerk Gods

Kudde, Wijnstok en ranken, Huis Gods, Huisgezin, Bruid

De ekklesia Gods is een machtige, veelomvattende werkelijkheid. Ze kan door het menselijk denken in al haar volheid nooit overzien, doorzien of begrepen worden. Een begrip in de strikte zin van het woord kan niemand van haar vormen. Alleen reeds op grond van het feit dat ze gefundeerd is in en leeft uit de verheerlijkte Christus die thans zit aan de rechterhand van zijn hemelse Vader is dat onmogelijk. Het pogen de werkelijkheid van de ekklesia met enkele begrippen, schablonen of, nog erger, in een of ander schema te vatten is daarom een dom, dwaas en gevaarlijk werk. De Schrift laat ons iets van de grootheid, rijkdom en diepte van de kerk beseffen door de vele typering en beelden welke zij hanteert om de gelovigen de voor hen mogelijke en nodige kennis omtrent de kerk te verschaffen. Typering en beelden welke elkaar aanvullen, begrenzen en voor onjuiste interpretatie beveiligen.

We zullen er enkele noemen.

Christus noemt zijn ekklesia meermalen een *kudde*. De ekklesia is een kudde waarvan Hij de Goede Herder is.

Jezus gaat zijn kudde vóór en de schapen volgen Hem omdat ze zijn stem horen. Hij kent de zijne en de zijne kennen en volgen Hem. In een liefde en zorg welke tot elk offer bereid is geeft Hij zich aan heel de kudde, maar vooral aan de schapen die van haar zijn afgedwaald. Hij zet zelfs zijn leven in voor de schapen. Hij wordt ook wel de Opperherder der kudde genoemd.¹⁶⁾ Bij zijn herderlijke arbeid en zorg is het Hem niet alleen te doen om de verloren schapen van het huis Israël. Neen, Hij vergadert zich een kudde uit alle volkeren, uit geheel het menselijke geslacht. Zo moet en zal het worden één kudde, één Herder.¹⁷⁾

Een ander beeld waarmee Jezus Zichzelf, de ekklesia en de wederkerige verhouding tussen Zich en zijn ekklesia aanduidt is dat van de *wijnstok en de ranken*.

Christus typeert zich, zeker wel in onderscheiding van de valse messiasen, als de *ware* wijnstok. Zijn discipelen zijn de ranken daarvan die als zodanig uit Hem voortkomen; volledig van Hem afhankelijk zijn; in een zeer innige levensgemeenschap met Hem staan; alles wat ze zijn en wat ze nodig hebben om hun opdracht te vervullen uit Hem moeten ontvangen en vruchten voortbrengen welke niet hun eigen vruchten, maar uitsluitend die van de wijnstok zijn.¹⁸⁾

De ekklesia heet voorts in de Schrift ook het *huis van God*.

Christus is als Zoon gesteld over het huis Gods, lezen we in de brief aan de Hebreëen. En, zo horen we verder, dat huis zijn wij zelf, als wij tenminste de vrijmoedigheid en de hoop waarin wij roemen tot het einde toe vasthouden.¹⁹⁾ De typering van de ekklesia als huis Gods hangt klaarblijkelijk samen met de oudtestamentische voorstelling van de ekklesia als tempel van God.²⁰⁾ In de brief aan de Efeziërs en in die van Petrus wordt de ekklesia in één adem als huis en als tempel aangeduid. Gij zijt medeburgers der heiligen en huisgenoten van God, schrijft Paulus, een gebouw opgericht op het fundament van de apostelen en de profeten, terwijl Christus Jezus zelf de hoeksteen daarvan is. In Hem wast het gehele bouwwerk, goed ineensluitend, op tot een tempel, heilig in de Here. In Hem wordt gij mede gebouwd tot een woonstede Gods in de Geest.²¹⁾ En Petrus typeert Christus als de levende steen, door de mensen wel verworpen, maar bij God uitverkoren en kostbaar, terwijl hij de mensen aan wie hij schrijft vermaant zich als levende stenen te laten gebruiken voor de bouw van een Geestelijk huis.²²⁾

Hoe vanzelfsprekend voor de jonge kerk de typering van de ekklesia als huis van God is merkt men aan uitdrukkingen als: Het is nu de tijd dat het oordeel begint bij het huis Gods.²³⁾ En: mocht ik nog uitblijven, dan weet gij, hoe men zich behoort te gedragen in het huis Gods, dat is de ekklesia van de levende God, een pijler en fundament der waarheid.²⁴⁾ Het is uit zinswendingen als deze zonder meer duidelijk dat de termen huis en tempel Gods als aanduiding van de ekklesia van God tot de algemeen gangbare uitdrukkingen in de taalschat van de kerk der apostelen behoorden.

Het karakteristieke van een huis of tempel is o.a. dat zij rusten op een vast fundament, een hechte, goed ineensluitende eenheid vormen en bestemd zijn om bewoond te worden. De ekklesia Gods wordt als ze als huis of tempel Gods wordt aangeduid getypeerd als een bovenaards, hemels, goddelijk en Geestelijk bouwwerk waarin de levende God, door zijn Geest, zelf woning maakt. Christus is er de levende hoeksteen van en de gelovigen, *alle* gelovigen worden als levende stenen in dat bouwsel ingevoegd. Ze laten zich daarin invoegen. Zo alleen kunnen ze zijn wat ze moeten zijn en doen wat ze behoren te doen.

Nauw verwant aan het beeld van het huis is dat van *huisgezin*.

Paulus verzekert dat allen die door de Geest van God geleid worden zonen van

God zijn. Zij ontvingen immers de Geest van het zoonschap door welke zij roepen: Abba Vader. Die Geest getuigt bovendien met hun geest dat zij kinderen Gods zijn.²⁵⁾ Ten opzichte van elkaar zijn de gelovigen daarom broeders en zusters. De Zoon van God, Jezus Christus, is voorts de eerstgeborene onder deze vele broeders.²⁶⁾ En Hij heeft zich dan ook niet geschaamd hen zijn broeders te noemen.²⁷⁾ De ekklesia is daarom ook een huisgezin. En wel dat waarvan God de Vader, Jezus Christus de oudste zoon en broeder is en alle gelovigen de overige kinderen zijn. De gemeenschap welke de ekklesia vormt is derhalve ook een gezinsgemeenschap. Paulus verzekert de Efeziërs dat ze geen vreemden en bijwoners meer zijn, maar medeburgers der heiligen en huisgenoten Gods.²⁸⁾ Hij typeert hen ook als huisgenoten des geloofs.²⁹⁾ Omdat de leden der ekklesia kinderen van God zijn zijn ze voorts ook erfgenamen van God en medeërfgenen van Christus. Christus is namelijk de eigenlijke erfgenaam en in Hem zijn alle andere kinderen van God begrepen.³⁰⁾

Een zeer bijzondere typering van de ekklesia is die van *bruid* van Christus.

Meermalen wordt in de Heilige Schrift de verhouding van Jahwe tot Israël en die van Christus tot zijn ekklesia vergeleken met die van een verloving of huwelijk.

Johannes de Doper verzekert zijn discipelen met alle nadruk dat hij niet de bruidegom, maar alleen de „vriend van de bruidegom”, „de bruidsleider”. Als vriend van de bruidegom hoort hij de vreugdevolle roep van de bruidegom wanneer deze zijn bruid ontvangt en verblijdt zich daarover.³¹⁾ Christus noemt de tijd van zijn aanwezigheid bij de discipelen de tijd waarin Hij als de bruidegom bij hen is en Hij typeert dezen als bruilofsgasten.³²⁾ In een van de gelijkenissen vergelijkt Christus de komst van het Koninkrijk der hemelen met de tien meisjes die de bruidegom tegemoet gaan. Deze verschijnt midden in de nacht.³³⁾ In al deze uitspraken is evenwel alleen van Christus als de bruidegom sprake, van een bruid wordt daarin niet gerept. De beide laatste hebben duidelijk een eschatologische spits.

Veel gedetailleerder is een woord van Paulus uit de tweede brief aan de Korinthiërs. Hij schreef daarin: Want met een ijver Gods waak ik over u, want ik heb u verbonden aan één man, om u als een reine maagd voor Christus te stellen.³⁴⁾ Zo sprekend vergelijkt Paulus de ekklesia met een bruid, Christus met een bruidegom en zichzelf met de „bruidsleider” die de verloving tot stand bracht, over de reinheid van de bruid waakt en haar op de bruiloftsdag aan de bruidegom overgeeft. Paulus hanteert hier de figuur van „vriend van de bruidegom” als typering van zijn apostolisch ambt. Hij wil daarmee speciaal duidelijk maken waarom hij de ekklesia zo scherp in het oog houdt en haar waarschuwt voor de duistere machten die haar willen verlokken zich met „vreemden” af te geven. Paulus tekent tegelijk impliciet hoe innig de verhouding tussen Christus en zijn gemeente is. Maar ook wordt uit wat hij zegt duidelijk dat de in deze bedeling bestaande gemeenschap tussen Christus en zijn ekklesia niet de definitieve is. Ze is niet meer dan een „voorsmaak” van wat komen gaat. De werkelijke en volle gemeenschap tussen de ekklesia en haar Heer wordt pas ten volle beleefd en gekend bij de voleinding der eeuwen. Daarom ligt in de aanduiding van de ekklesia als bruid van Christus thans meer het accent op het rein blijven van de bruid dan op wat zij aan liefde en gemeenschap reeds ontvangt en geeft. Het gaat daarbij meer om het trouw blijven aan en het strijden tegen wat haar van haar bruidegom vervreemden kan dan op het genieten van het volle heil. De nadruk valt meer op het reikhalzend verlan-

gen naar dan op het feest van de vereniging, meer op het ontvangen van en leven uit de beloften, dan op de beleving van wat deze in het uitzicht stellen. Kortom, meer op het Woord en het geloof dan op het kennen van aangezicht tot aangezicht.

Het woord van Paulus heeft dus een sterk eschatologische tendens. Eenmaal, bij de wederkomst van Christus komt de vereniging tot stand tussen de bruid en de uit de hemel neerdalende en haar tegemoet ijgende Bruidegom. In de Openbaring aan Johannes komt de typering van de ekklesia als bruid van Christus voor in die gedeelten waarin de voleinding getekend wordt. Zij heeft dan niet betrekking op de aardse ekklesia, de ekklesia van deze bedeling, maar op het „hemelse Jeruzalem”, dat na het einde van het duizendjarig rijk op de nieuwe aarde neerdaalt. Eén van de zeven engelen met de zeven schalen die vol zijn van de laatste plagen zegt tot Johannes: Kom hier, ik zal u tonen de bruid, de vrouw des Lams. En dan voert die engel Johannes weg in de geest op een grote en hoge berg en toont hem de heilige stad, Jeruzalem, nederdalende uit de hemel, van God.³⁵⁾ De gelijkstelling van de bruid van het Lam met het hemelse Jeruzalem geschiedde allereerst in wat Johannes even eerder had gezien. Hij aanschouwde toen een nieuwe hemel en een nieuwe aarde want de eerste hemel en de eerste aarde waren voorbijgegaan, en de zee was niet meer. Hij zag toen ook de heilige stad, een nieuw Jeruzalem, nederdalende uit de hemel, van God, getooid als een bruid, die voor haar man versierd is.³⁶⁾ In wat Johannes zo zag aanschouwde hij de vervulling van wat Jesaja profeteerde: Ik verblijd mij zeer in de HERE, mijn ziel juicht in mijn God, want Hij heeft mij bekleedt met de klederen des heils, met de mantel der gerechtigheid heeft Hij mij omhuld, gelijk een bruidegom, die zich als een priester het hoofdsieraad ombindt, en gelijk een bruid, die zich met haar versierselen tooit.³⁷⁾

In het beeld van de bruid tekent de Schrift dus de ekklesia in haar gespannen

verwachting van, haar voorbereiding voor de komst van haar Heer op de wolken en vooral in haar uiteindelijke heerlijkheid die haar ten deel vallen zal op de jongste dag als zij ten volle en voor eeuwig verenigd zal worden met haar Verlosser en Heer Jezus Christus.

C. V.

¹⁶⁾ 1 Petr. 5 : 4.

¹⁷⁾ Matth. 10 : 16; 26 : 31; Marc. 14 : 27; Luc. 10 : 3; 12 : 32; vooral Joh. 10 : 1 v. In het O.T. wordt God reeds meermalen als de herder van zijn volk getypeerd: Gen. 48 : 15; 49 : 24; Ps. 28 : 9; 68 : 8; 74 : 1; 77 : 21; 78 : 52; 79 : 13; 80 : 2; 95 : 7; 100 : 3; 121 : 3, 4; Jes. 40 : 11; 49 : 9 v.; Jer. 23 : 3; 31 : 10; 50 : 19; Ez. 34 : 11-22; Micha 4 : 6-8; 7 : 14. Speciaal wordt de komende Messias als de herder van het volk des HEREN aangeduid. Ez. 34 : 23 v.; 37 : 24; Zach. 13 : 7.

¹⁸⁾ Joh. 15 : 1 v. Ook in het O.T. wordt het beeld van de wijnstok als aanduiding van het volk Gods gevonden. Ps. 80 : 9 v.; Jer. 2 : 21; Ez. 15 : 1 v.; 19 : 10 v.; Hos. 10 : 1.

¹⁹⁾ Hebr. 3 : 16.

²⁰⁾ 1 Kor. 3 : 16, 6 : 19.

²¹⁾ Ef. 2 : 19-22. In wat Paulus over de ekklesia schrijft vinden we een merkwaardige verding, ja vermenging van twee typering van de ekklesia, namelijk die van *bouwwerk* en *tempel* enerzijds en die van *lichaam* anderzijds. Hij spreekt nl. van een *lichaam* dat *gebouwd* wordt en een *bouwwerk* dat *opwast* (vgl. Ef. 4 : 12).

²²⁾ Ik schrijf het woord Geestelijk met een hoofdletter, omdat het hier gaat om een „Eigen-tümlichkeit” van het huis die voortvloeit uit de Eigentümlichkeit van de stenen waarmee het gebouwd wordt en die staan „in einem vom heil. Geeste Gottes gewirkten u. durchdrungenen Leben”. Cremer-Kögel. *Biblisches-Theol. Wörterbuch des neutestamentl. Griechisch* ¹¹, 956.

²³⁾ 1 Petr. 5 : 17.

²⁴⁾ 1 Tim. 3 : 15.

²⁵⁾ Rom. 8 : 15, 16

²⁶⁾ Rom. 8 : 29.

²⁷⁾ Hebr. 2 : 11.

²⁸⁾ Ef. 2 : 18, 19.

²⁹⁾ Gal. 6 : 10.

³⁰⁾ Rom. 8 : 17.

³¹⁾ Joh. 3 : 29.

³²⁾ Matth. 9 : 14, 15; Marc. 2 : 19, 20; Luc. 5 : 33-35.

³³⁾ Matth. 25 : 1-13.

³⁴⁾ 2 Kor. 11 : 2.

³⁵⁾ Openb. 21 : 7.

³⁶⁾ Openb. 21 : 1, 2.

³⁷⁾ Jes. 61 : 10.

Wat zegt men van ons?

Er zijn mensen, die zich van het oordeel van anderen niets aantrekken. Ze doen me denken aan de onrechtvaardige rechter, die — behalve dat hij God niet vreesde — zich ook aan geen mens stoorde. Hij had lak aan alle mensen. Hij deed zoals het hem zinde en het oordeel van de mensen liet hem koud.

Zulke figuren zijn er in de wereld en zij be-roemen zich op hun onafhankelijkheid. Zo las ik van een rijkwaard, die als het hem in de zin kwam, met zijn gezellen naar een nachtclub trok en daar heel de boel kort en klein sloeg. Daar had hij nu eenmaal zin in en waarom zou hij het dan niet doen?

Onder de nozems schijnt dat ook voor te komen. Dat zal wel geen kwaad van deze tijd alleen zijn. Het kwam altijd en overal wel voor.

Dat dit in de wereld voorkomt is wel te verstaan. Wat koopt men tenslotte voor een goede naam? Ieder is toch vrij om te leven zoals hij wil? We zijn toch eigen meester en niemands knecht?

Maar dit kwaad komt ook onder christenen voor en dat is moeilijker te verstaan. Niet omdat christenen beter zijn dan anderen. Ze zijn van nature geen haar beter. Maar ze konden uit de Schrift wel beter weten.

Ik kan mij voorstellen, dat iemand zegt: Maar de Here Jezus heeft hen toch zalig gesproken, die men smaadt en vervolgt en van wie men ligende allerlei kwaad spreekt? En Hij heeft toch gezegd, dat Zijn discipelen door allen gehaat zullen worden om Zijns naams wil?

Mijn antwoord is: Dat heeft de Here Jezus zeker gezegd. Als wij om Zijn naam belogen en gehaat worden dan zijn we gelukkig te prijzen.

Maar dan moet het zijn om Zijn naam. En niet om onze dwaasheden.

De Prediker zegt: „Een goede naam is beter dan goede olie”. Dat geldt voor elke christen, maar ook voor een kerk.

Paulus schrijft tegen de Joden, die zich op de wet beroemen: „De naam Gods wordt om u gelasterd onder de heidenen”. Terwijl zij zó hadden moeten leven, dat Gods naam door en om hen werd geprezen!

De Here Jezus zeide en zegt tot ons: „Laat uw licht schijnen voor de mensen, dat zij uw goede werken mogen zien en uw Vader in de hemel verheerlijken”.

Van de gemeente in Jeruzalem lezen wij: „Zij loofden God en stonden in de gunst van al het volk. En de Here voegde dagelijks toe aan de kring, die behouden werden”.

Paulus vermaant de Thessalonicensen, dat zij zich behoorlijk moeten gedragen ten aanzien van hen, die buiten zijn. Aan de Corinthiërs schrijft hij: „Of gij dus eet of drinkt, of wat ook doet, doet het alles ter ere Gods. Geeft noch aan Joden, noch aan Grieken, noch aan de gemeente Gods aanstoot: zoals ik ook allen in alles terwille ben, niet om mijn eigen belang te zoeken, maar dat van zeer velen, opdat zij behouden worden”.

Als Paulus in I Timotheüs 3 over de eigenschappen van een opziener spreekt, dan schrijft hij ook: „Hij moet ook gunstig bekend zijn bij de buitenstaanden, opdat hij niet in opspraak kome en in een strik des duivels valle”.

Titus wordt opgewekt een voorbeeld te zijn voor de jonge mannen in „goede werken, zuiverheid in de leer, waardigheid, een gezonde prediking, waarop niets valt aan te merken, opdat de tegenstander tot zijn beschaming niets ongunstigs van ons hebbe te zeggen”.

Petrus vermaant de gelovigen door goed te doen de mond te snoeren aan de onwetendheid van de onverstandige mensen.

Of het dus ook van belang is hoe men over ons oordeelt!

In de mobilisatie-tijd van '39 ontmoette ik een soldaat, die in de buurt lag van een van m'n gemeenteleden. Hij zei: „Die vrouw verdient een stoel in de hemel”. Het was niet erg gereformerd geformuleerd, maar ik was er blij mee.

Als ik in aanraking kwam met „buitenstaanden” werd mij vaak toegevoegd: „Dominee, die mensen van uw kerk doen precies zo als wij allemaal”. Het was vaak nog waar ook, denk ik. Wat was ik dan blij als ik een naam wist te noemen uit hun omgeving van een man, die oprecht de Here vreesde en dat toonde in zijn leven. Dan zweeg men stil en zei: „Ja, voor die man of die vrouw hebben wij respect”.

Gelukkig komt dat nog voor. Er zijn nog broeders en zusters, van wie de buitenstaanders zeggen: „Zij verdienen een stoel in de hemel”. Het komt ook nog voor dat een hele gemeente een goede naam heeft in stad of dorp.

Maar ik durf niet zeggen, dat wij vrijgemaakten algemeen een goede naam hebben. Wat zeggen onze broeders en zusters, die eenzelfde geloof hebben, maar in andere kerkverbanden leven, van ons? Ik lees lang niet alles wat er geschreven wordt. Maar wat ik er van gelezen heb getuigt niet veel goeds van ons. Daar mogen we wel eens van schrikken.

Het komt gelukkig wel voor, dat broeders en zusters uit andere kerken komen luisteren naar predikanten „van ons”. Omdat zij daar nog echte preken horen. Omdat zij daar het Evangelie horen, de blijde boodschap van vergeving der zonden en eeuwig leven. Omdat zij daar horen verkondigen de rechtvaardiging van goddelozen, die om niet behouden worden alleen door de genade Gods.

Maar er komt ook wel iets anders voor.

Het gebeurt, dat een broeder of zuster van een andere kerk door familie of vrienden wordt meegenomen. En na afloop van de preek zegt: „Daar kom ik niet weer. Die man heeft me eenvoudig uit de kerk weggepreekt!”

En dan komt het ook nog voor, dat zulk een dominee dat een eer vindt! Er moet zó vrijgemaakt gepreekt worden dat een niet-vrijgemaakt het daaronder niet uithouden kan.

„Een goede naam is beter dan goede olie”. Dat is ook waar voor onze kerken. We hebben geen goede naam bij anderen.

Daarin staan we achter bij het Leger des Heils. Dáár ontbreekt heel wat. Er is op die heilssoldaten veel aan te merken. Ik raad ook niemand aan bij het Leger te gaan. Maar zij hebben goodwill gekweekt.

Doordat zij gedaan hebben wat kerken verzuimd hebben.

Zij hebben verlorenen gezocht en ellendigen opgericht en mensen, die in de goot waren geraakt, weer op de been geholpen. Bij alle gebrek daar, mogen we van deze daden geen kwaad zeggen. God wordt er om geloofd.

Laten wij maar toezien, dat om ons Gods naam niet wordt gelasterd, maar geëerd en geprezen.

H. J. Jager.

BOEKBESPREKING

Rudolf van Reest, *De wilde Christen*. De Vuurbaak, Groningen, z.j.

Er wordt wel eens, en terecht, geklaagd over de ouderwetse taal van bijbelvertaling en catechismus (of moet ik zeggen catechismusvertaling?). Dat daar spoedig verandering in zal komen, verwacht ik niet. Er zijn te veel mensen, die als ze een kansel of kathedra beklimmen, of wanneer ze achter de schrijfmachine gaan zitten, een taal gaan bezigen die al enige eeuwen oud is. Voor velen is de hoepelroktaal en de pruikeoitaal ondanks de afval in dat tijdperk iets heiliger en plechtiger dan de taal van het jaar van Jezus Christus 1966. Ook Rudolf van Reest schrijft deze gebede taal. Een van de hoofdpersonen van zijn laatste boek, ds. Siccama, staat voor een SCHIER onmogelijke taak. Het was hem in DEZE, ZIJN EERSTE GEMEENTE een beetje tegengevallen. Mijn vrouw zegt altijd wat tegen mij, maar bij de domineese gaat dat anders. Op blz. 10 lees ik tweemaal: geen hard woord KWAM OVER HAAR TONG (LIPPEN).

Als ze een spin pakt, staat er (blz. 13): „Ze... welfde haar kleine, blanke handjes als liefkozend om het spinnelijk.” Ik zeg altijd: „Wat schaamde hij zich”, maar de heer Van Reest zegt: „Hoe hij zich nu schaamde” (blz. 165). De schrijver giet een stroom van clichés over zijn lezers heen. Daarvan nog een enkel voorbeeld: er lag een weldadige rust over het dorp uitgespreid (85), het zong in zijn ziel (op verschillende blz.).

Vorm en inhoud zijn in dit boek helaas één. De wilde christen is een bekeringsroman van het slechtste soort. In één jaar heeft de dominee de moeilijkheden in zijn gemeente opgelost. Dat is natuurlijk niet gering, want er zijn genoeg dominees die in één week een gemeente verwoesten. En toch is deze dominee MAAR een mens (blz. 11), hoewel zijn vrouw meer dan eens zegt: „Je bent nog net een jongen”. Deze vrouw is heel wat flinker dan haar man, en hoewel ze een halve bladzij nodig heeft om te omschrijven dat ze in verwachting is, tegen de gemeentelieden, die ze allemaal door heeft, kan ze zeer kort zeggen waar het op staat. Overigens zijn de gesprekken met gemeentelieden heel wat natuurlijker dan die met haar man.

In de gemeente zijn nogal wat mensen die met de zogenaamde mystiek besmet zijn. De schrijver tekent er de buitenkant van. Even oppervlakkig als de dames Wolff en Deken het indertijd in hun Sara Burgerhart deden, maar uiteraard doet Van Reest het met een minder vaardige pen. Tegenover deze groep staat een eenzame: de wilde christen. Een man die door zijn vrouw naar de borrel gedreven wordt. Dat de sympathie van de schrijver naar de wilde christen uitgaat, bemerkt men spoedig. Vanaf het begin van dit boek verwachtte ik de krachtadige bekering van deze figuur. Ik hoopte alleen dat het niet het auto-ongeluk uit de sentimentele liedjes zou zijn, dat de wilde zou bekeren. Helaas vindt er toch een geijkte krachtadige bekering plaats: een van de kinderen valt van een boerenwagen en het komt met vrouw en God in orde.

Nu de wilde christen bekeerd is, zal het wel goed gaan in de gemeente (pardon: de kerk). De vrouw van de dominee is voor de vroegdoop, want „Wanneer je een groot geschenk kunt gaan halen bij een voornaam iemand, dan zeg je ook niet: 't kan best nog een poosje wachten.” Wie niet zo veel zin in de kerk heeft, wordt op een andere manier gelokt. Op bladzij 190 zegt ze tegen een gemeentelid: „U kunt het zo gezellig krijgen, wanneer u er ook bij komt.” Ja, ja, steek je duim maar op, en zeg maar: „Het is ZO bij de marine” (pardon: in de kerk).

Deze roman van de heer Rudolf van Reest is een mislukking geworden. Voor de lezers die zich enige uren willen verdiepen in een romanwereld, zijn wel betere boeken aan te wijzen. Ik heb bij het lezen van „De wilde christen” vaak gedacht aan Van Schendel's Waterman. Al heeft Van Schendel niet ontdekt wat calvinisme was en is, hij heeft tenminste in genoemd boek geen ledepoppen geschilderd, maar mensen. Van Schendel heeft zijn figuren doordacht, dat deed Van Reest niet. Zo vertelt de laatste van de vrouw van Dorlander dat ze te rode wangen heeft, die ze met wat poeder wat mooier moet maken. Even daarna wordt verteld, dat Dorlander's vrouw rouge nodig heeft. De schrijver had er beter aan gedaan, indien hij zijn ideeën over kerk en geloof niet voorop had gesteld bij het schrijven van dit boek. Het leven, ook het kerkelijk leven, is in werkelijkheid ingewikkelder en boeiender dan hier in deze roman getekend wordt.

A. L. Vreeken.

PERSSCHOUW

De situatie in onze kerken

In de Kamper Kerkbode schreef Ds Visee naar aanleiding van het verzoek van de Geref. Kerk van Driebergen om een bidstond uit te schrijven, een paar artikelen over de situatie in onze kerken.

Eerst wijst hij daarin op de verwarde toestand welke er in de gebonden kerken bestaat en daarna tekent hij kort hoe de stukken liggen in de Ned. Herv. Kerk. En dan gaat hij als volgt verder:

We noemen deze dingen waarlijk niet omdat we in de gang van zaken troost zoeken over de toestand in ons eigen kerkelijk huis. Nog veel minder omdat we ons daarover verblijden. Integendeel. We zouden het o zo graag anders zien. Wat zou er reden tot blijdschap geweest zijn als in de Nederlandse Hervormde kerk een reformatische doorbraak gekomen was, en we geplaatst werden voor de vraag of niet de tijd was aangebroken dat de belofte, in de Ulrumse Acte van Afscheiding afgelegd, ook door ons moest worden ingelost, dat we tot haar zouden terugkeren als zij terugkeerde tot de leer, de

dienst en tucht der vaderen. Hoe kostelijk zou het zijn geweest wanneer de synodale kerken royaal en openlijk niet slechts de funeste leerbesluiten van 1942 hadden teruggenomen maar ook zouden hebben erkend: Broeders, ook de schorsingen en afzettingen van 1944 en daarna, die haar aanleiding vonden in die leerbesluiten, zijn verkeerd geweest, we hadden dat nooit moeten doen. En hoeveel reden tot blijdschap zou er zijn als er, al was het alleen maar tot de Christelijke Gereformeerde kerken, meer toenadering was geweest. Ook dat is niet gekomen. En dat is allemaal waarlijk niet alleen hun schuld. Ik kan mij heel best begrijpen, gezien de toestand in onze kerken, dat de mensen niet staan te dringen met de gedachte: „Zorg dat je erbij bent”.

Toch mag heel deze toestand ons wel bekommeren. Want heel deze kerkelijke en vooral: geestelijke verwarring is tot grote schade van degenen, die de Here vrezen. Hoe kostelijk zou het zijn en hoe plichtmatig is het dat al degenen, die waarlijk in Christus geloven en die daarom in het geloof een zijn, ook in de eenheid in de dienst des Woords en der sacramenten hun eenheid beleefden. Dat het niet zo is bekommert en verontrust ons te weinig en is te weinig een zaak ook van ons gebed. Ménen we het nog, als we zingen:

Ik ben een vriend, ik ben een metgezel
van ALLEN, die Uw Naam ootmoedig vrezen,
en leven naar Uw goddelijk bevel?

Het geeft ons waarlijk geen pas om à la Jona onder onze vrijgemaakte wonderboom te zitten en nou maar wachten op de ondergang van Ninevé. Trouwens: we hebben de kans niet eens meer. Die wonderboom is al lang verdord. We hebben zorgen genoeg in eigen huis.

Wat nu?

Het is mij niet onbekend, dat er gespeeld wordt met de gedachte van een kerkzuivering: bepaalde mensen moeten er dan maar uit. Ik weet dat een vrijgemaakte broeder en niet eens de eerste de beste, aan een ander schreef: al moet het dan een 20.000 leden kosten. Zo'n uitlating heeft op zichzelf niet zo veel om het lijf, maar ze is wel een bewijs van het klimaat waarin we leven. Zo gebeurde het onlangs ergens dat een groep broeders en zusters zich in een publieke samenkomst liet voorlichten over de kerkelijke situatie door „een dienaar van elders” en dat zo maar publiek de vraag gesteld werd of het niet de hoogste tijd werd zich vrij te maken van „zón kerkeraad”? Dat die vraag gesteld werd is nog tot daar aan toe, dat voorzitter en vergaderden haar lieten passeren, is erger; dat de spreker van elders trachtte daar nog serieus op in te gaan het ergst. Weet men nog wat men zegt? Zich vrijmaken, niet maar van besluiten van z'n kerkeraad, maar van de kerkeraad, betekent zoveel als afscheiding van de gemeente. Maakt men nu nog ernst met de belijdenis omtrent de kerk? Dat men zich voegen moet bij de ware en zich afscheiden van de valse kerk, van de kerk, die ten onrechte die naam draagt? Weet men nog waaraan die laatste te kennen is? Dat zij Gods Woord niet recht predikt? De sacramenten niet bedient zoals Christus die instelde? De tucht niet oefent om de zonden te straffen? Vervolgt — geen rust laat aan, maar vervolgt degenen, die heilig willen leven naar het Woord Gods?...

De verwarring, om niet te zeggen: de chaos is zo groot. Terwijl men mensen, die aan het G.P.V. niet meedoen, als niet-goed-vrijgemaakt betitelt, is binnen het G.P.V. de strijd in volle gang. Ik schrijf over publieke zaken. Terwijl de zaak van een program van beginselen aan de orde is, worden de broeders en zusters openlijk in het Gezinsblad opgewekt door ds J. Faber en ds Joh. Francke om in Amersfoort een vergadering bij te wonen tot verhinderend van de aanneming dezer voorgestelde Richtlijnen. Prompt wekt dr Verbrugh dezelfde mensen op dat Amersfoortse congres niet te bezoeken. Om van andere kwesties in het G.P.V. maar te zwijgen. In Enschede hadden we een Gereformeerde Kweekschool die onder moeilijke omstandigheden werkte maar goede resultaten opleverde voor het Geref. onderwijs. Deze school werd overgeplaatst naar het meer centraal gelegen Amerfoort en ging een personele unie aan met het daar gevestigde Gereformeerde Lyceum: de heer K. Nollens heeft beide inrichtingen onder zijn (di)rectoraat, meerdere leraren doceren aan beide inrichtingen. Intussen heeft men naast deze eerste en oudste kweekschool een tweede opgericht in Groningen. Gevolg: dat men elkander in het Geref. Gezinsblad de ernstigste beschuldigingen naar het hoofd gooit en... dat geen van de twee scholen subsidie van het Rijk ontvangt, waarom Groningen poogt weer eens meer dan een ton uit onze portemonnaies te kloppen. Allemaal voor de zaak des Heren.

Aan het Groningse Gereformeerde Lyceum is het ook bonje. Daar heeft het bestuur een leraar ontslagen, die mede zijn handtekening had gezet onder een intussen al weer lang vergeten getuigenis. De Raad van beroep keurde dat ontslag af. Wie meent dat de heer Nieboer nu weer aan de slag kan is ernstig: Hij heet leraar aan de school, maar krijgt geen opdracht om lessen te geven: kan zijn duimen draaien

terwijl een onbevoegde zijn lessen waarneemt. De strijd onder de leden der schoolvereniging duurt voort.

Ik stop.

Gaf slechts een situatietekening.

Waarom ik enkele conclusies verbind.

Eerst dit: velen in onze kerken denken zó in partijkaders en zó zwart-wit, dat ze alles menen te kunnen herleiden tot een zaak OPBOUW-REFORMATIE. Als dat eerste blad er nu maar eens niet was... Intussen gaan de Reformatiebroeders elkander in het G.P.V., de zaak der kweekscholen, het Groningse lyceumconflict te lijf. In die kring denkt men ook over de kerkelijke zaken waarlijk niet eender: de één zegt daar dat de schending van art. 79 door de kerkeraad van Groningen Zuid, gezien „de nood-situatie” volkomen gewettigd was, de ander ontkent het; de een acht toereikende grond voor de schorsing van ds. A. v. d. Ziel en voor diens afzetting aanwezig, de ander zegt: ik heb naarstig gezocht maar de openbare GROVE zonde niet gevonden. De een acht het feit dat ds. Van der Ziel en de zijnen eigen kerkdiensten houden scheurmakerij, de ander zegt: als die broeders revisie zoeken: volkomen in de lijn der vrijmaking. De een klimt in pen of schrijfmachine en pent een bezwaarschrift als zijn dominee in die „schismatieke” samenkomsten is voorgegaan of stencilt een stuk voor de classis „Enchede”; de ander zegt: wie daar bezwaar tegen maakt verloochent de vrijmaking. Let wel: alle binnen de actieradius van De Reformatie. Ik vermoed dat ook onder de lezers van Opbouw wel verschil zal zijn. Maar in elk geval: men mene niet dat de onder ons lopende geschillen kunnen worden afgedaan met het spreken van: De Reformatie of Opbouw.

Ik kom tot een tweede punt.

Er is nu al een aantal jaren veel alarm over de waardering van de belijdenis onzer kerken. En ook hier heet het, dat men de belijdenisgetrouwen moet zoeken aan, laat ik nu maar zeggen, de kant van De Reformatie. En als het gaat over mensen, die de belijdenis aanvallen, aanranden(!), verkrachten(!) of, zoals ds. D. van Dijk zonder een schijn van bewijs schreef, zelfs van de „belijdenis der vaderen” af willen om een nieuwe belijdenis te zoeken, dan moet je... de andere kant uitkijken.

Nu is het een merkwaardige zaak dat er wel hard geroepen wordt: DE belijdenis is in gevaar, maar dat er geen enkele zaak van de belijdenis aan de orde is, afgedacht van de discussies rondom het boek van ds. B. Telder. Je zou zo zeggen: als het zo erg is dan moest het aanklachten wegens afwijking van de belijdenis regenen. Wel gedocumenteerd natuurlijk en geen kreten. Van goede bewijzen voorzien. Er is... niets! Maar als er nu werkelijk iets moest gezocht worden: ds. J. R. Wiskerke, een van de actieve medewerkers aan De Reformatie, oefende in Lucerna een lang niet malse kritiek op artikel 1 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Ds. C. Vonk attendeerde er publiek op. Geen antwoord. Dat wordt doodgezwegen.

Lezers, u vindt dit geen prettig artikel om te lezen.

Ik begrijp u.

Geloof me, het was voor mij niet prettig om het te schrijven.

Maar wat ik schreef is waar.

En bekend.

Zó liggen de stukken.

En als we uit het moeras willen komen, liever dan een zuiveringsactie à raison van 20.000 mensen, dan is het eerst nodig te zien dat we in het moeras zitten. Dat is ook niet zo prettig. Zo'n ontdekking. Maar nodig en nuttig.

Ook om eens wat ootmoediger te worden. Nóg zijn er mensen, die zich op de borst slaan en zeggen: Bij ons is de (enige) ware kerk! Dacht u nu werkelijk dat dat nog enige indruk maakt?

Het is erger. Ik vrees soms voor dat woord van de Here Jezus tot de gemeente van Laodicea: „Gij zegt: Ik ben rijk, want ik heb mij verrijkt en heb aan niets gebrek — en beseft niet dat gij meer dan ellendig zijt en erbarmelijk, een blinde en naakte bedelaar”. Openb. 3 : 17.

Maar, zegt iemand, de vrijmaking was toch een werk des Heren. Het zij zo. De zaak wordt er alleen maar erger door. Israël werd door de Here uit Egypte geleid. Dat was zéker een werk Gods. Maar na die uitleiding hebben ze het verdorven in de woestijn.

Bovendien: wat een ijdele strijd. Het is mogelijk het werk des Heren in 1834 en 1886 te prijzen. Maar wat baat dat als we vandaag de kerk verwoesten door allerlei twist en voor onze ogen zien dat de HEERE ons straft en de stokken liefelijkheid en samenbinding verbreekt? Dat is Gods werk NU.

Of er dan in onze kerken niet ook nog veel goeds is? Dat zal wel waar wezen. Maar wat baat het een man als hij twee sterke benen heeft als zijn lever ziek wordt? Als hij om die lever naar 't ziekenhuis moet, dan moet de hele man het bed in.

Het is goed dat ds Visee de zaken met naam en toenaam noemt. En hij heeft nog niet eens alles genoemd. Er is ook nog de scheuring in de kerken van Beverwijk, Katwijk, Gorkum, Breda. En

nu ook nog de scheuring in de classis Noord-Brabant!

Het is nodig dat alle kerkleden zich over deze dingen ernstig bezinnen. Want de situatie is ernstig. En de vraag is: zullen wij op de onheilvolle weg van het zich tegen elkaar afzetten, elkaar wantrouwen om elkaar ten slotte los te laten en voortduren tot het tot algehele zelfvertering komt — of zullen we om Gods wil ons van deze weg bekeren?

De geschiedenis, ook de korte van na de vrijmaking, toont dat als men eenmaal deze weg opgaat er geen houden aan is. Ten slotte wordt ieder verschil van inzicht een aanleiding om te scheuren. In de vereniging waarvan het Lyceum van Groningen uitgaat staan maar liefst drie groepen fel tegenover elkaar. En in het kerkelijk leven ontwikkelden zich ook reeds meer groepen die naarmate ze kleiner zijn steeds fanatieker worden en met al zwaarder doemvonnissen hun dissidentiërende broeders te lijf gaan. Er is in sommige kerken daardoor reeds veel geestelijke verwoesting aangericht.

In 1936 kwam in de Verenigde Staten een Afscheiding tot stand waarbij de inzet inderdaad was het onverzwakt handhaven van het Evangelie. Maar in deze Afscheiden kerken vond nu reeds twee maal een scheuring plaats. Eerst ging men uiteen vanwege een verschil van inzicht over het duizendjarig rijk, en daarna vanwege het al of niet meegaan met de I.C.C.C.! Moet het bij ons dezelfde weg opgaan?

We kunnen nu ons hoofd schudden over de scheuringen welke de Afscheiden Kerken van 1834-1854 verwoestten en over de strijd om verbond en doop rond de eeuwwisseling. We kunnen nu zeggen dat de synoden van 1943/4 dwaas deden, en een scheuring forceerden door haar eigen ideeën de kerken op te leggen. We kunnen nu zuchten: waarom hebben die synoden toen niet meer „ruimte” gegeven of de in geding zijnde kwesties in studie genomen. — Maar doen wij momenteel niet in wezen hetzelfde?

Het is nodig, ja door God geboden, dat ieder die Jezus Christus en zijn kerk liefheeft een evangelisch „neen” zegt tegen alles wat de broeders, de leden van de kerk uiteenjaagt!

Het is nu meer dan ooit nodig onverzwakt vast te houden aan wat het schoonste en meest belangrijke was van wat we bij de Vrijmaking voor ons gingen. Namelijk dat als we ware kerk willen zijn we nooit een kerk mogen verlaten of haar wegstoten dan alleen wanneer ze voluit en duidelijk een valse kerk is gevonden.

En dat we bij iedere tuchttoefening welke in principe een uitstoting uit de kerk is moeten bedenken dat buiten de kerk de hel is. Als we bij een dergelijke tuchttoefening niet durven zeggen: de getuigtigde is een kind van Satan mag er van zo'n tuchttoefening geen sprake zijn! Wat nu meer dan ooit nodig is, is in ware trouw aan de confessie en kerkenordening, gezamenlijk zoeken van een oplossing der moeilijkheden. Maar dan zó dat we allen beginnen elkaar van ganser harte te aanvaarden gelijk ook Christus ons aanvaard heeft.

Ik las dezer dagen twee uitspraken van Calvijn die voor ons hoge actualiteit bezitten. Daarom geef ik ze hier door.

De eerste is deze:

„Indien men het eens is over de hoofdzaak, past het dan, over allerlei netelige vragen ruoer te maken? Waar blijft dan de liefde tot de vrede? Waar de zorg voor de opbouw van de gemeente, indien wij niemand die ook maar iets van ons afwijkt, kunnen verdragen, zonder ons tegelijk in een vijandige strijd te storten?”

Dit schreef Calvijn met het oog op de twisten met de Lutherse. Het volgende citaat is ook uit een brief waarin hij zich bezig hield met het door hem verafschuwde conflict met de Lutheranen.

„Het is al smartelijk, dat wij, in getal zo weinigen die hetzelfde evangelie belijden, tot verschillende meningen gekomen zijn. Maar dit is toch nog erger, dat deze strijd zó vijandig gevoerd wordt, alsof wij niets gemeenschappelijks hadden in Christus. Want de meerderheid van hen die van ons afwijken, wordt, door een voor mij onbegrijpelijke drift geprikkeld, zo mateloos tegen ons, alsof wij een totaal andere religie hebben.”

Als wij allen deze woorden ter harte nemen zullen de narigheden in onze kerken spoedig voorbij zijn.

C. V.

INGEZONDEN

DE CIVITAS STUDIOSORUM IN EEN EIGEN GEBOUW

Op 16 februari j.l. heeft Prof. dr J. P. A. Mekkes het nieuwe gebouw van de Civitas Studiosorum Reformatorium te Delft geopend.

In maart 1965 kocht de „Stichting Civitas Centrum”, belast met de aankoop en de exploi-

tatie van een gebouw voor de C.S.R., het pand Oude Delft 251. Een grondige verbouwing was nodig om het gebouw geschikt te maken voor het gebruik zoals de Civitas zich dat had voorgesteld. Deze verbouwing is onlangs voltooid. Het gebouw is geheel afgewerkt en ingericht, zodat het in alle opzichten nodigt tot een goed gebruik er van.

Het totale bedrag, gemeoid met aankoop, verbouwing en inrichting, bedraagt bijna f 90.000,—. Om dit bedrag bijeen te brengen wordt een dringend beroep op de leden van de C.S.R. gedaan, die hieraan gevolg trachten te geven o.a. door te werken ten bate van de Vereniging. Ook van particulieren en uit het bedrijfsleven ontvangt de C.S.R. steun. Het was bovendien nodig een hypotheek van f 40.000,— af te sluiten.

De C.S.R. heeft bewust in de opzet van haar verenigingsleven afstand gedaan van misbruiken, zoals deze in het traditionele gezelligheidsleven zijn gegroeid, b.v. groentijd en sociëteitsleven. Zij wil hierdoor vruchtbare mogelijkheden scheppen voor een christelijke vorming in het leven en denken van haar leden. Dit betekent, dat zowel wat betreft de inrichting als het gebruik van het Civitas Centrum naar nieuwe wegen is gezocht.

Het Civitas Centrum zal niet het gebruikelijke karakter van een sociëteit hebben. Op beperkte en doelmatige wijze zal het gebouw worden gebruikt. De nadruk valt hierbij op het gemeenschappelijk gebruik en niet op het opvangen van individuele leden. Conferenties, lezingen, dispuutsvergaderingen e.d. zullen een groot deel van de beschikbare tijd in beslag nemen. Tweemaal per week wordt er door de leden een gemeenschappelijke maaltijd gebruikt, terwijl op vrijdagavond de gelegenheid bestaat elkaar te ontmoeten. Tevens is dit de meest geschikte gelegenheid om belangstellenden te ontvangen, waarvan een zeer ruim gebruik zal kunnen worden gemaakt.

Het Bestuur van de C.S.R. acht het van belang, dat door de Vereniging het besluit is genomen slechts bij feestelijke gelegenheden alcoholhoudende dranken te schenken. Zodoende is een belasting van het z.g. „gezelligheidsleven” weggenomen en ruimte gemaakt voor de ontplooiing van het confessioneel vormingskarakter van de Vereniging.

De C.S.R. hoopt zo voor haar deel mee te helpen aan de ontwikkeling van een gereformeerd studentenleven, dat positief uitdrukking geeft aan de opdracht van het Evangelie. Bid-dend en werkend willen de leden van de C.S.R. de weg volgen die Christus hen wijst.

Het Bestuur der Civitas
Studiosorum Reformatorium.

KERKNIEUWS

Beroepen te Drachten: J. H. v. d. Hoeven te Zwijndrecht.

Aangenomen naar Vrouwenpolder: kand. W. Triemstra te Meppel, die bedankte voor zeven andere beroepen.

Beverwijk. Na bevestiging door Prof. J. Kamphuis met een preek over 2 Cor. 5 : 16 deed Ds. J. Meilof op 13 februari zijn intrede in Beverwijk met een preek over Lev. 9 : 22, 23, 24.

Curacao. De kerk te Curacao was tot nu toe opgenomen in het classicaal verband van 's-Gravenhage.

Nu ds. K. Deddens als missionair-predikant van de kerk te Rijnsburg, welke behoort tot het ressort van de classis Gouda-Leiden-Woerden, op Curacao zal gaan arbeiden, heeft de kerkeraad te Curacao aan de classis 's-Gravenhage advies gevraagd i.z. de vraag of het niet beter is dat de kerk te Curacao voortaan tot de classis Gouda-Leiden-Woerden zal behoren.

De classis 's-Gravenhage heeft medegedeeld daar geen bezwaar tegen te hebben.

Amsterdam-C. De kerkeraad van Amsterdam-C besloot in zijn vergadering van 24 januari j.l.:

A. de uitspraken van de Gen. Synode van Rotterdam-Delfshaven 1964/65 betreffende de zaak Groningen-Zuid/ds. v. d. Ziel NIET VOOR VAST EN BONDIG te houden, overeenkomstig art. 31 K.O.:

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF,
Ds. G. VISEE

Adres van de Redactie:

J. Bosch, Engelenbergstr. 4, Kampen

Geref. Persvereniging „Opbouw”:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht. Telef. 030-711450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg,
Slotlaan 220, Zeist

Abonnementprijs

f 12.— per jaar (bij vooruitbetaling)
Zeist. Giro 233117.

1e. niet alleen omdat afwijking van de kerkorde in een zo ernstige zaak schending betekent van een in goede trouw door de kerken aan elkander gegeven wordt, waarvan de G. S. zelf verklaart (zie ACTA art. 431 A, overw. 1) dat het „een onpartijdige en billijke rechtshandel waarborgt en als zodanig in de kerkelijke orde op eigen wijze toepast wat de H. Schrift in deze leert, vlg. Num. 35 : 9-34 en Deut. 16 : 18-20”, maar ook, omdat hier tevens de belijdenis onzer kerken (art. 32 NGB en Zondag 30 en 31 Heid. Cat.) in het geding is;

2e. omdat de afzetting uit het ambt van Dienaar des Woords overeenkomstig artt. 79-80 van de K.O. noodwendig met zich brengt dat — wanneer er geen boetvaardigheid is — uitsluiting buiten het Koninkrijk der Hemelen met de christelijke ban zal dienen te geschieden, hetgeen de kerkeraad alleen dan gerechtvaardigd acht, indien de gehele rechtsgang boven elke twijfel verheven is, zodat met een vrije en goede consciëntie kan worden getuigd: „Alzo zegt het de HERE!” Een dergelijke éénparigheid van gevoelen is er echter bij de behandeling van deze droeve zaak allerminst geweest; integendeel!

B. al het mogelijke te doen om revise te verkrijgen van de uitspraken der Gen. Synode als bovenbedoeld, en intussen ds. A. van der Ziel als predikant in volle rechten te erkennen.

Tenslotte besloot de kerkeraad hiervan kennis te geven aan:

de gemeente,
de op 10 febr. a.s. te houden vergadering van de classis Amsterdam,
de kerkeraad van Groningen-Zuid
en ds. A. van der Ziel te Groningen.

Aangeboden in Gelderse Achterhoek

een ruime

ZITKAMER EN SLAAPKAMER

c.v., aan oudere Dame of Heer, event. Echtpaar of twee Vriendinnen, voll. pension.

Br. onder no 8, Adm. „Opbouw”, Slotlaan 220, Zeist.

TE KOOP:

complete (51 dl) PARAPHRASE DER H.S.
voor f 90,—.

Br. onder no 9, Adm. „Opbouw”, Slotlaan 220, Zeist.

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerij